

Nr 319.

Godkänd av första kammaren den 2 juni 1944.

Godkänd av andra kammaren den 2 juni 1944.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rationalisering och utbyggnad av skolhälsovården m. m. jämte vissa i ämnet väckta motioner.

(Statsutskottets utlåtande nr 138.)

Till Konungen.

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 163 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 januari 1944) föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, beräkna för budgetåret 1944/45 *dels* till Fortbildningskurser i skolhygien för lärare ett reservationsanslag av 10 000 kronor; *dels ock* till Utgivande av tryckt handledning rörande skolans hälsovårdsarbete ett reservationsanslag av 15 000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i propositionen nr 193, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 25 februari 1944, föreslagit riksdagen att

1. medgiva, att statsbidrag till kostnader för skolhälsovård vid folkskoleväsendet må utgå i huvudsaklig överensstämmelse med vad chefen för ecklesiastikdepartementet i sistnämnda statsrådsprotokoll förordat;

2. till Fortbildningskurser i skolhygien för lärare för budgetåret 1944/45 anvisa ett reservationsanslag av 10 000 kronor;

3. till Utgivande av tryckt handledning rörande skolans hälsovårdsarbete för budgetåret 1944/45 anvisa ett reservationsanslag av 15 000 kronor;

4. till Utrustning för skolhälsovård vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1944/45 anvisa ett reservationsanslag av 95 000 kronor;

5. medgiva att statsbidrag till kostnader för skolhälsovård vid högre kommunala skolor må utgå i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i nyssnämnda statsrådsprotokoll förordnat.

I samband härmed har riksdagen till behandling förehaft dels de likalydande motionerna I: 302 och II: 477, vari hemställts, att riksdagen ville besluta, att sådana ändringar i rationaliserande syfte vidtagas, som äro möjliga inom ramen av Kungl. Maj:ts förslag, samt att statsbidrag till skolskötersketjänsterna vid folkskolorna måtte utgå efter samma grunder, som föreslagits för motsvarande tjänster vid kommunala mellanskolor, kommunala flickskolor och praktiska mellanskolor, dels ock motionen I: 293, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att statsbidrag till kostnad för skolläkares resor måtte utgå med det belopp, som överstiger 3 kronor per besök, samt efter enahanda grunder till rikets alla landskommuner.

•

I. Hälsovården inom folkskoleväsendet.

Av den redogörelse för de nuvarande förhållandena i fråga om skolhälsovården, som lämnats av departementschefen, framgår, att för närvarande endast omkring 40 procent av folkskolebarnen stå under läkarövervakning av tillfredsställande beskaffenhet samt att övervakning av skolsköterska förekommer endast beträffande omkring 23 procent av folkskolornas lärjungar. För att en hälsokontroll skall kunna anses vara av fullgod beskaffenhet fordras emellertid enligt skolöverläkarens uppfattning, vilken riksdagen för sin del delar, en kontinuerlig övervakning under hela skoltiden, utförd av skolläkare med bistånd av skolsköterska. Härutinnan brister det sålunda för närvarande i icke ringa utsträckning. Riksdagen vill därför uttala sin tillfredsställelse över att genom framläggandet av nu ifrågavarande förslag ett stort steg tagits i riktning mot en önskvärd rationalisering och utbyggnad av hälsovårdsarbetet inom vårt skolväsen. Riksdagen vill i detta sammanhang understryka den av departementschefen uttalade åsikten, att slutmålet härvid bör vara, att en organisation av skolläkare och skolsköterskor uppbygges, som kan förlöpande vaka över hälsotillståndet hos samtliga svenska barn under skolåldern.

Den skolhygieniska verksamheten inom folkskolorna skulle enligt det framlagda förslaget i första hand bli av förebyggande, hälsovårdande natur och icke sjukvård i egentlig mening. Huvudmomenten däri skulle bli dels årliga läkarundersökningar av samtliga skolbarn i första, sista och en mellanliggande klass och dels dessemellan skeende särskilda undersökningar av klena eller sjukliga s. k. »kontrollbarn» och av de barn som — utan att ha antecknats som »kontrollbarn» — av målsman, lärare eller skolsköterska hänvisats till skolläkaren för särskild undersökning. För varje barn skulle komma att upprättas ett riksgiltigt s. k. »hälsokort». Vid undersökningarna skulle det

ankomma på läkaren att vidtaga lämpliga åtgärder i form av råd, instruktioner, vårdhänvisningar m. m. Barn, som behöva särskild övervakning och tillsyn, skulle sedermera komma att av läkaren med sköterskans bistånd kontinuerligt övervakas. Ett intimt samarbete mellan läkaren och sköterskan å ena sidan samt lärare och målsmän å andra sidan förutsättes vidare komma att äga rum.

Skolläkargöromålen skulle enligt det föreliggande förslaget för landsbygdens och de mindre städernas vidkommande i allmänhet ankomma på vederbörande tjänsteläkare, d. v. s. i första hand provinsialläkarna. Skoldistriktet skulle dock vara oförhindrade att anlita även andra läkare såsom skolläkare. Större, tätbebyggda orter med omkring 10 000 invånare eller mera förutsätts böra anställa andra än tjänsteläkare såsom skolläkare. Skolläkaren föreslås skola garanteras ett minimiarvode per år av 2 kronor 50 öre för varje i vederbörande skoldistriktets folkskolor inskriven lärjunge, för vilket arvode vederbörande skoldistrikt skulle få svara mot åtnjutande av ett statsbidrag av 50 procent av minimikostnaden, d. v. s. 1 krona 25 öre per år och folkskolebarn.

Vid sidan av skolläkaren skulle enligt departementschefens förslag för varje skoldistrikt finnas en skolsköterska. I skoldistrikt av mindre storleksordning förutsättes vederbörande distriktssköterska komma att åläggas att utan särskild ersättning tjänstgöra såsom skolsköterska, medan större skoldistrikt (samhällen med över 20 000 invånare) förutsätts komma att anlita andra, för ändamålet särskilt avlönade sköterskor. Statsbidrag föreslås icke för kostnader av sistnämnda slag.

Riksdagen håller i likhet med departementschefen före, att det är nödvändigt att i största möjliga utsträckning bygga på provinsialläkar- och distriktssköterskeorganisationen för att kunna realisera de föreliggande planerna på skolhälsovårdens rationalisering och utbyggnad inom folkskoleväsendet, särskilt på landsbygden. Riksdagen vill emellertid framhålla, att de nuvarande provinsialläkar- och distriktsvårdsorganisationerna — särskilt den sistnämnda — icke ännu torde ha nått det stadium i sin utbyggnad, att de kunna antagas komma att överallt förmå bemästra de omfattande och viktiga arbetsuppgifter, som vid det föreliggande förslagets realiserande komma att påläggas dem. Riksdagen har sig bekant, att provinsialläkarna och distriktssköterskorna mångenstädes redan nu ha så maktpåliggande tjänstegöromål, att svårigheter torde möta att ytterligare öka dem. Flerstädes saknas dessutom ännu distriktssköterskor helt och hållet, varjämte beträffande tjänster av sistnämnda slag för närvarande vissa rekryteringssvårigheter göra sig märkbara. Riksdagen befarar, att nämnda omständigheter i viss utsträckning komma att visa sig bli till hinder för ett realiserande i full utsträckning av de uppgjorda planerna på skolhälsovårdens effektivisering. Det måste därför enligt riksdagens mening framhållas såsom angeläget, att, därest erfarenheten skulle besanna de farhågor, varåt riksdagen givit uttryck, åtgärder vidtagas

i syfte att påskynda utbyggandet av provinsialläkar- och distriktsvårdsorganisationerna.

Skolsköterskorna skulle enligt förslaget komma att i viss mån utgöra själva ryggraden inom skolhälsovårdsorganisationen. Utan skolsköterskor kan den skolhygieniska övervakningen nämligen icke få den avsedda effekten. Med hänsyn härtill har riksdagen icke kunnat undgå att — med beaktande av vad härutinnan anförts i de likalydande motionerna I: 302 och II: 477 — ställa sig tveksam inför förslaget att kommuner, som anställt eller komma att anställa särskilt avlönade skolsköterskor, icke skulle erhålla statsbidrag till avlöningskostnaderna. Enligt riksdagens mening tala goda skäl för att statsbidrag med förslagsvis 50 procent må kunna utgå även för kostnader av förevarande art, varvid icke blott samhällen med över 20 000 invånare utan även, då särskilda skäl föreligga, jämväl mindre kommuner, vilka ha möjligheter att anställa särskilda skolsköterskor, borde kunna komma i åtnjutande av dylikt statsbidrag. Riksdagen förutsätter därför, att Kungl. Maj:t föranstaltar om utredning i angivna hänseenden och för riksdagen framlägger det förslag, vartill utredningen må giva anledning.

I motionerna I: 302 och II: 477 erinras om att departementschefen för de högre statliga och statsunderstödda skolornas vidkommande — utom beträffande de allra minsta kommunala läroanstalterna — föreslagit anställande av särskilt avlönade, i vissa fall heltidsanställda men i övrigt deltidanställda skolsköterskor. Motionärerna säga sig finna det mera ändamålsenligt om man sammanförde alla på en ort befintliga elever och med ledning av deras sammanlagda antal anställde behövt antal skolsköterskor. Riksdagen erkänner det principiellt riktiga i motionärernas synpunkter. Riksdagen har trots detta icke ansett sig böra motsätta sig departementschefens nämnda förslag men vill framhålla önskvärdheten av att så långt av organisatoriska och andra skäl är möjligt och lämpligt, ett samarbete etableras mellan olika skolor på en och samma ort i syfte att rationalisera och förbilliga skolhälsovården.

Mot det föreslagna statsbidraget av 50 procent av kostnaderna för skolläkarnas minimiarvode har riksdagen icke funnit anledning till erinran. Riksdagen bortser härvid icke ifrån att många kommuner, särskilt på landsbygden, vid genomförandet av det föreliggande förslaget komma att få sina utgifter för folkskoleväsendet ökade.

Riksdagen instämmer i departementschefens uttalande om, att kostnaderna för distriktssköterskornas resor i egenskap av skolsköterskor böra bestridas av vederbörande distriktsvårdsområden. Kommuner, som anställa särskilt avlönade skolsköterskor torde, på sätt departementschefen förutsatt, böra själva svara för kostnaderna för dessas resor i tjänsten.

I fråga om kostnaderna för skolläkarnas resor föreslår departementschefen, att statsbidrag ej skall utgå för resor, företagna enbart inom stad, köping eller municipalsamhälle. Häremot har riksdagen icke funnit anledning till erinran. Beträffande övriga resekostnader förordar departementschefen, att

statsbidrag må utgå till bestridande av dessa kostnader med 90 procent inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län, med 70 procent inom Väster-norrlands, Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län samt med 50 procent inom övriga län. Såsom motivering för den föreslagna differentieringen anför departementschefen önskemålet att utjämna resekostnaderna mellan å ena sidan de glesare befolkade och i allmänhet mera skattetyngda kommunerna i norra Sverige och å andra sidan de mera tätbebyggda södra delarna av riket. Riksdagen erkänner riktigheten av den princip, som legat till grund för nämnda förslag, nämligen att vissa lättnader böra beredas avsides liggande, glest befolkade kommuner. I motionen I: 293 riktas dock vissa vägande erinringar mot det sätt, varpå denna i och för sig riktiga princip kommit till uttryck. Riksdagen delar de i motionen anförda betänkligheterna och skulle funnit det önskvärt, om ett mera rättvist och mindre schablonmässigt statsbidragssystem hade utformats. De av departementschefen förordade statsbidragsreglerna torde även komma att i praktiken visa sig svårbemästrade, en anmärkning, som även torde kunna riktas mot de i motionen förordade bidragsgrunderna. Sålunda torde det komma att stöta på betydande svårigheter att vid bifall till departementschefens förslag rättvist fördela resekostnaderna i de särskilda fallen mellan skilda skoldistrikt då, såsom regelmässigt torde inträffa på landsbygden med dess ofta mycket små kommuner, skolläkaren på en och samma resa besökt flera skoldistrikt. Dessa svårigheter hade måhända kunnat bemästras, därest landstingen ålagts att förskottera reseersättningarna. Riksdagen delar emellertid departementschefens principiella betänkligheter mot att lägga denna börda på landstingen, som icke komma att bli huvudmän för skolhälsovården. Med hänsyn till de invändningar av olika slag, som sålunda kunna riktas mot det av departementschefen förordade statsbidragssystemet, har riksdagen ansett vissa skäl tala för att staten påtager sig hela kostnaden för skolläkarnas resor. Några tyngre vägande skäl av statsfinansiell natur torde icke kunna anföras häremot, enär de sammanlagda årliga resekostnaderna beräknats till 126 000 kronor och departementschefen uppskattat statsbidragskostnaderna till 90 000 kronor per år. Merkostnaderna kunna alltså beräknas komma att stanna vid 36 000 kronor för år. Riksdagen, som trots det anförda icke ansett sig böra avslå departementschefens förslag, får dock med hänsyn till de olägenheter, som riksdagen funnit vara förknippade med det av departementschefen förordade statsbidragssystemet, bemyndiga Kungl. Maj:t att, efter den ytterligare utredning, som må anses erforderlig, utfärda bestämmelser rörande bestridandet av skolläkarnas resekostnader av innebörd, att staten kommer att helt svara för dessa kostnader.

Vad departementschefen i övrigt anført och föreslagit i fråga om skolhälsovården inom folkskoleväsendet har icke givit riksdagen anledning till erinran eller uttalande.

II. Hälsovården vid de allmänna läroverken.

Den verkställda utredningen visar, att även vid de allmänna läroverken den skolhygieniska verksamheten är i behov av en rationalisering. Skolöverstyrelsens, av departementschefen förordade förslag har utskottet ansett sig böra godtaga. Detta förslag innebär i huvudsak, att den hygieniska verksamheten omlägges i hälsovårdande och således i förebyggande riktning från att för närvarande ha i huvudsak sjukvårdande, poliklinikliknande karaktär. I samband härmed anses det vara nödvändigt att borttaga den nuvarande skyldigheten för skolläkaren att kostnadsfritt vårda alla sjuka elever, som helt eller delvis åtnjuta befrielse från terminsavgifter, en förmån för eleverna som för närvarande utnyttjas endast sporadiskt och synnerligen ojämnt vid olika läroverk. Då ifrågavarande rätt till kostnadsfri sjukvård numera i stort sett icke torde spela samma roll som förr har riksdagen icke velat göra någon invändning mot densammas upphörande, särskilt som detta torde vara en förutsättning för att den åsyftade rationaliseringen skall kunna genomföras inom en rimlig kostnadsram.

Departementschefen har särskilt framhållit betydelsen av tuberkuloskontrollens effektivisering och dess utsträckande till att avse även lärarpersonalen. Frågan, huruvida tuberkulosundersökningen av lärarpersonalen borde göras obligatorisk, torde, yttrar departementschefen, framdeles böra upptagas till prövning, varvid bland annat borde beaktas frågan, vilka påföljder en underlåtenhet att ställa sig meddelade föreskrifter till efterrättelse borde medföra. Riksdagen vill för sin del understryka vad departementschefen sålunda anfört. Riksdagen får i detta sammanhang erinra, att vid bifall till det nu föreliggande förslaget samtliga folk- och småskollärare ävensom ämneslärare vid högre skolor synas komma att i samband med inträdet på lärarbanan underkastas tuberkulosundersökning. Detta innebär i och för sig ett avsevärt framsteg. Såsom slutmål synes emellertid böra uppställas en obligatorisk, periodiskt återkommande tuberkulosundersökning av samtliga lärare vid barn- och ungdomsskolor. Riksdagen, vars vederbörande utskott under hand inhämtat, att frågan om införande av en obligatorisk tuberkuloskontroll för lärare vid folkskolor och högre läroanstalter för närvarande är under överbäggande, vill framhålla vikten av att denna fråga inom en snar framtid vinner sin lösning.

Vad departementschefen anfört och föreslagit i fråga om grunder för arvoden åt skolläkare vid de allmänna läroverken har icke givit riksdagen anledning till erinran. Riksdagen finner även uppenbart, att skolläkarna erfordra bistånd i sitt arbete av skolsköterskor och bifaller — under erinran om vad riksdagen i det föregående anfört beträffande önskvärdheten av ett samarbete mellan folkskolor och högre läroanstalter på en och samma ort — det framlagda förslaget till skolsköterskeorganisation vid de allmänna läroverken. Riksdagen har icke något att erinra mot den föreslagna löneställningen, Ex 7, för de 9 sköterskor, som avses skola anställas på heltid. Härvid förutsätter riksdagen

emellertid, i anslutning till vad skolöverstyrelsen därutinnan anført, att tjänsterna efter viss kortare tid, exempelvis 2 år, förenas med pensionsrätt. Riksdagen utgår härvid ifrån, att Kungl. Maj:t skall finna skäl att på därom gjord framställning medgiva att nämnda två år må i den utsträckning, som plägar ske, tillgodoräknas såsom tjänstår för erhållande av pension.

Beträffande de deltidсанställda sköterskornas avlöning förordar departementschefen ett arvode av 60 kronor per vecka för hösttjänstgöringen respektive 3 kronor per timme för tjänstgöringen i övrigt. Enligt vad riksdagens vederbörande utskott, under hand erfarit, ha svensk sjuksköterskeförening och skolöverläkaren vid sina förhandlingar beträffande ifrågavarande arvodesgrunder, vilka resulterat i ett godtagande av nyssnämnda arvodesbelopp, därvid utgått ifrån att dyrtids- och kristillägg skulle utgå å de överenskomna arvoden. Då så emellertid icke kommer att bliva fallet har riksdagen ansett skäligt att uppräknat nämnda belopp med 25 procent till 75 kronor respektive 3 kronor 75 öre. Med hänsyn härtill har riksdagen vidtagit en anslagshöjning utöver det av departementschefen för ändamålet beräknade beloppet med i runt tal 11 500 kronor. Riksdagen återkommer härtill i annat sammanhang.

I övrigt har vad departementschefen i detta sammanhang yttrat icke givit anledning till erinran från riksdagens sida.

III. Hälsovården vid de högre kommunala skolorna.

Riksdagen har bifallit departementschefens förslag till organisation av skolhälsovården vid ifrågavarande läroanstalter med allenast den ändringen, att arvoden å deltidсанställda skolsköterskor fastställts till samma belopp som riksdagen fastställt beträffande motsvarande sköterskor vid de allmänna läroverken.

IV. Hälsovården vid folk- och småskoleseminarierna.

Vad departementschefen i förevarande hänseende anført och föreslagit har icke givit riksdagen anledning till annan erinran, än att arvoden till deltidсанställda sköterskor ansetts böra fastställas efter samma grunder som av riksdagen beslutats för de allmänna läroverkens vidkommande. Den härav föranledda merkostnaden, i runda tal 1 300 kronor vid folkskoleseminarierna och 550 kronor vid småskoleseminarierna, har icke av riksdagens ansetts behöva föranleda någon anslagshöjning för nästa budgetår.

Under återopande av vad sålunda anförts får riksdagen anmäla, att riksdagen

dels medgivit, att statsbidrag till kostnader för skolhälsovård vid folkskoleväsendet må utgå i huvudsaklig överensstämmelse med vad chefen för eckle-

siastikdepartementet i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 25 februari 1944 förordat;

dels bemyndigat Kungl. Maj:t att, såvitt angår kostnaderna för skolläkarnas resor inom folkskoleväsendet, efter den ytterligare utredning, som må anses erforderlig, utfärda bestämmelser av innebörd, att staten kommer att helt svara för dessa kostnader;

dels till *Fortbildningskurser i skolhygien för lärare* för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisat ett reservationsanslag av 10 000 kronor;

dels till *Utgivande av tryckt handledning rörande skolans hälsovårdsarbete* för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisat ett reservationsanslag av 15 000 kronor;

dels till *Utrustning för skolhälsovård vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter* för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisat ett reservationsanslag av 95 000 kronor;

dels ock medgivit, att statsbidrag till kostnader för skolhälsovård vid högre kommunala skolor må utgå i huvudsaklig överensstämmelse med vad riksdagen i det föregående angivit.

Stockholm den 2 juni 1944.

Med undersätlig vörnad.